

Судова практика призначення судових експертиз апеляційними адміністративними судами

Наталія Щербакова

кандидат ветеринарних наук, доцент, судовий експерт Полтавського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, доцент Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3573-7673>, e-mail: peredera@ukr.net

Тамара Дудник

заступник завідувача Полтавського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна

Євгеній Щербаков

адвокат, партнер Адвокатського об'єднання «Юридична компанія «КРЕДО», м. Полтава, Україна

Метою дослідження є аналіз практики призначення судових експертиз судами апеляційної інстанції. Використано методи монографічного аналізу, систематизації та узагальнення наукових джерел і нормативно-правових актів. Проаналізовано вимоги законодавства та судову практику призначення судових експертиз в адміністративних спорах.

Ключові слова: *судова експертиза; апеляційний суд; призначення судових експертиз.*

Judicial Practice of Appointing Forensic Expertise by Appeal Administrative Courts

Nataliya Shcherbakova, Tamara Dudnik, Evgeny Shcherbakov

The purpose of the study is to analyze the practice of appointing forensic expertise by courts of appeal. The work uses methods of monographic analysis, systematization and generalization of scientific sources and regulatory legal acts. The requirements of the legislation and judicial practice of appointing judicial experts in administrative disputes are analyzed.

Keywords: *judicial expert examination; appellate court; appointment of judicial experts.*

Беззаперечним фактом для всієї правничої спільноти є те, що судова експертиза являє собою ключовий інструмент процесуального з'ясування та доведення обставин в переважній більшості справ в судах всіх інстанцій та спеціалізацій [1]. Адміністративні суди також повною мірою застосовують як один з вирішальних доказів саме висновки судових експертиз та експертних досліджень, адже такі дослідження здійснюють, за загальним правилом, фахівці (судові експерти), що мають спеціальні знання та компетенції в певній галузі [2].

Завдяки висновкам експерта за результатами проведення судових експертиз та експертних досліджень з'являється можливість подолати певні технічні перепони у встановленні фактів, дослідження яких виходить за межі професійних навичок фахових правників чи судів. Однак система правосуддя України, зокрема і в адміністративному судовому процесі, базується на принципі змагальності, що

може призводити до ситуації, коли сторони в судовому процесі, з метою доведення своєї правової позиції, надають висновки експерта за результатами проведення судових експертиз чи експертних досліджень, які за результатами досліджень приходять до неподібних висновків, а в більшості таких випадків їх висновки є прямо протилежними [3].

Відповідно до положень процесуального законодавства України, закріплюють активну роль суду, яка полягає в обов'язку встановити фактичні обставини справи шляхом безпосереднього, усебічного й повного дослідження всіх доказів, поданих учасниками справи, зокрема висновків експертів, що оцінюються судом за внутрішнім переконанням у сукупності з іншими доказами [3—5].

У свою чергу, суди першої інстанції, дослідивши надані сторонами докази, часто оцінюючи сукупність у матеріалів і їх взаємну узгодженість, керуючись внутрішнім

переконанням, приходять до рішення про перевагу висновків однієї експертизи над іншою, чи взагалі визнаючи одну з експертиз неналежним доказом, і вже в мотивувальній частині своїх рішень посилаються лише на висновки, надані однією з сторін [6].

Як наслідок, майже гарантованим є звернення в своїй апеляційній скарзі сторони судового процесу на безпідставність переваги одного експертного висновку над іншим, чи визнання одного з таких висновків неналежним чи недопустимим доказом.

За таких обставин, саме на апеляційний суд покладається обов'язок дослідження законності та обґрунтованості прийнятого рішення судом першої інстанції.

Одним із поширених способів уникнення проблеми конкуренції протилежних висновків експертиз є призначення повторної чи додаткової судової експертизи в яких має бути враховано попередні висновки. Призначення повторної судової експертизи можливо за умови, якщо досліджуються ті самі об'єкти та питання були поставлені судовим експертам ідентичні. А додаткової (дослівно у формулюванні Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5), *«якщо для вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали»*, тобто якщо судом долучено нові матеріали справи [2]. Такий підхід дає змогу уникнути протиріч між раніше наданими висновками, і фактично дає суду можливість спиратися на експертну думку, яка має викликати довіру всіх сторін судового процесу, порівняно з експертними висновками наданими кожною із конкуруючих сторін.

Відповідно до ч. 1 ст. 102 Кодексу адміністративного судочинства України, суд може призначити експертизу в справі як за клопотанням однієї із сторін, так і за власної ініціативи, в разі якщо для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо, а також в разі якщо жодною сто-

роною не наданий висновок експерта з цих самих питань або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності [3].

У такому разі варто звертати увагу на необхідність надати можливість сторонам узгодити самостійно експертну установу чи експерта який має провести таке експертне дослідження, і лише в разі неможливості досягнення такої згоди сторін, саме суд бере на себе визначення того хто буде здійснювати проведення такої експертизи.

У цьому разі питання, з яких має бути проведена експертиза, призначена судом, визначаються самим судом.

Аналіз конкурентних експертних висновків свідчить, що більшість з них, стає наслідком різного формулювання питань, які ставлять експертові, що призводить до висновків, які суперечать один одному [7].

Недоброзачесно чи некоректно поставлені запитання судовому експерту часто є навмисним способом отримати зацікавленою стороною висновок експерта, який буде викривляти сприйняття об'єктивної істини чи породжувати сумніви у доказах, наданих іншою стороною судового процесу.

У разі призначення судової експертизи судом апеляційної інстанції з метою усунення невідповідності висновків раніше наданих експертиз, визначальним фактором стає саме правильне формулювання питань, що їх ставлять експертові [2].

Також варто зважити, що учасники справи мають право запропонувати суду питання, роз'яснення яких, на їх думку, потребує висновку експерта. У разі відхилення або зміни питань, запропонованих учасниками справи, суд зобов'язаний мотивувати таке відхилення або зміну.

Своєю чергою, суд має взяти до уваги що питання, які ставлять експерту, і його висновки з них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта [2].

На жаль, судовою практикою доволі часто вказує на помилки пов'язані з формулюванням питань які ставляться перед експертом, так зокрема розповсюдженим є некоректність сформульованого питання, що може призвести до малоінформативних висновків.

Окрім того, судам варто не допускати питань, що можуть виходити за межі компетенції експерта, чи такі що можна віднести до правових питань [6, 7].

Достатньо часто скарги на своїх апеляційних скаргах зазначають про неправильну оцінку доказів судом першої інстанції, мотивовано ставлячи під сумнів правильність наданої оцінки конкретним доказам.

У свою чергу, апеляційний суд може знайти такі твердження вартими уваги, однак, якщо апелянт наполягає на вирішенні питання по суті, то призначення судової експертизи, з питань що потребує спеціальних знань, є найоптимальнішим шляхом установлення об'єктивної істини для прийняття законного й обґрунтованого рішення.

Найпоширенішими сферами застосування експертних висновків в адміністративних спорах залишаються земельні спори, містобудування, податкові питання та соціальне забезпечення. Утім, цей перелік є далеко не вичерпним, адже динамічний розвиток судової практики відкриває все нові й нові сфери застосування професійної експертизи у вирішенні спорів у судах адміністративної спеціалізації.

Висновки та рекомендації. Підбиваючи підсумки проведеному аналізу чинного законодавства та судової практики в апеляційних судах адміністративної спеціалізації, можна дійти таких висновків:

- 1) питання до експерта мають бути узгодженими зі сторонами судового процесу, чіткими та ретельно опрацьованими, з метою недопущення виходу експерта за межі своєї компетенції, невірному трактування чи надання висновків з питань права;
- 2) зважаючи на те, що висновок експерта є лише одним з доказів і не має беззаперечної доказової сили, він обов'язково має оцінюватися об'єктивно, критично й у взаємодії з іншими доказами;
- 3) динамічний розвиток законодавства та судової практики має спонукати суд до постійного моніторингу та перео-

цінки процесів пов'язаних з нововведеннями у методах та рекомендаціях щодо призначення та проведення судових експертиз;

- 4) регулярна взаємодія суду й експертних установ у межах проведення заходів з підвищення рівня комунікації є невід'ємним чинником у збільшенні ефективності встановленні об'єктивної істини в судочинстві України.

Перелік джерел посилання

1. Асоціація правників України (АПУ) : вебсайт. URL: <https://uba.ua/ukr/structure/dep/komitet-komplans> (дата звернення: 28.01.2026).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 18.12.2025).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 18.12.2025).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
6. Єдиний державний реєстр судових рішень : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107319391> (дата звернення: 28.01.2026).
7. Узагальнення судової практики Восьмого апеляційного адміністративного суду щодо справ з приводу реалізації державної політики у сфері економіки та публічної фінансової політики, зокрема щодо митної справи. Львів, 2021. URL: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2F8aa.court.gov.ua%2Fuserfiles%2Fmedia%2Fnew_folder_for_uploads%2Fsud4857%2Fuzag_mytni.docx&wdOrigin=BROWSELINK (дата звернення: 28.01.2026).